

KAROLVS REX S'G' – MONETA ABOENS'

Karl Knutssons Åboörtugar – typer, dateringar och några hypoteser

Karl Knutsson Bonde är den ende svenske regent som varit kung i tre olika perioder. Redan detta gör honom till en synnerligen märklig och intressant person. För numismatikerna är det välkänt att Karl Knutsson lät prägla örtugar i Stockholm, Åbo och Söderköping. År 2005 publicerade Jonas Rundberg en imponerande korpus över örtugar från tidsperioden 1441 till tidigt 1470-tal. Ett omfattande arbete med fotografering och stampbestämning av örtugar i såväl offentliga som privata samlingar lade grunden för en stampstudie som bl.a. visade på den relativa kronologin för Karls Åbo-örtugar, samt en typuppdelning av dessa, vilande på denna kronologi. Någon absolut datering av de olika typerna presenterades dock inte, med undantag för de redan kända villkoren att myntningen torde ha börjat sent 1453 eller kort därefter, samt avslutats senast vid Karls död 1470.

Jag skall här försöka ta dessa resonemang en bit längre baserat på det rena faktamaterialet som det presenteras i Rundbergs bok samt beaktande det historiska kontext till Karl Knutssons tid vid makten som bl.a. Dick Harrison förtjänstfullt presenterat i biografien över Karl Knutsson. Målet är att försöka definiera ytterligare några kronologiska hållpunkter i Karls Åbo-myntning. Det handlar alltså om att sätta in myntningen i ett historiskt skeende och se vilka slutsatser man kan dra av detta.

Faktamaterialet

I Lars O. Lagerqvists klassiska referensverk över svenska medeltidsmynt från 1970 har alla Karls Åbo-örtugar samlats under ett nummer, LL 6. Lagerqvist noterar dock att sköldarna kan vara spetsiga eller avrundade, samt att bitecken i form av stjärnor kan förekomma. Rundberg identifierar 2005 hela åtta typer som han benämner 5a till 5h. Dessa fördelar sig på två stora kedjor G och H, samt en liten kedja I och en eremit (en åtsida och en från-

sida som inte kopplar in i någon kedja). Det faktum att det finns så få eremiter och småkedjor stödjer slutsatsen att de flesta stampar och stampkopplingar hittats och identifierats i Rundbergs studie. Kedja I och eremiten kan tills vidare lämnas utanför resonemanget. Alla mynt i kedja I är av typen Rbg 5d som endast förekommer i kedja H, och eremiten är av typ Rbg 5b som endast förekommer i kedja G. Låt oss i det följande resonemanget därför koncentrera oss på kedjorna G och H.

Rundberg gör aldrig någon strikt definition av begreppet "typ", som är centralt i hans arbete. Implicit framgår det dock att han åsyftar *objektivt registrerbara och beskrivbara egenskaper som kan kopplas till en relativ kronologi*. Kedja G innehåller typerna Rbg 5a, 5b och 5c, medan kedja H innehåller typerna 5c till 5h. Då kedjan H även har några stampar som omgraverats från 5c till 5d, så är den kronologiska "riktningen" i materialet fastställt. Tolkningen kan endast bli att i kedja H är typ 5c äldst och typ 5h yngst. En rimlig utvidgning av detta resonemang till kedja G är att i denna kedja är 5c yngst och 5a äldst. Samt naturligtvis att hela kedja G är äldre än kedja H. Den övergripande relativa kronologin går alltså från typ 5a till typ 5h.

Samtliga tvåsidiga mynt från medeltiden är hammarpräglade, d.v.s. myntet präglades genom att myntämnet lades på understampen, som var fixerad i ett underlag, t.ex. en tung träkubbe, och därefter placerades överstampen på myntämnet och medelst ett kraftigt slag med en tung hammare eller slägga på överstampen så präglades myntet. Överstampen förbrukades snabbare än understampen, och detta gör att man i ett material som Karl Knutssons Åbomynt kan konstatera att myntets åtsida, och härmed avses sidan med kungens namn och Bonde-vapnet, i kedja G varit överstamp och i kedja H understamp. Hur vet vi detta? Jo, i kedja G går det nästan fyra åtsidesstampar på varje från-

sidesstamp (35 åtsidor och 9 frånsidor; förhållandet är 3,89:1), medan förhållande i kedja H är det omvända med drygt tre frånsidor per åtsida (17 åtsidor och 58 frånsidor; 1:3,41)! *Denna skillnad är i sig ett mycket märkligt förhållande och en viktig observation.* Det är alltså uppenbart att man i kedja G haft åtsidesmotivet på överstampen, medan man i kedja H haft frånsidesmotivet på överstampen. Se Fig 1.

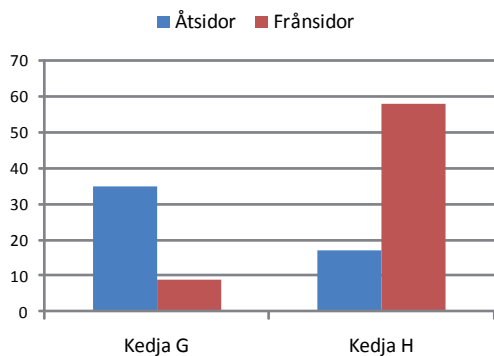


Fig 1. Förhållandet mellan åtsides- och frånsidesstampar i kedja G och kedja H. Eftersom överstampar förbrukas betydligt snabbare än understampar, är det uppenbart att man ändrat praxis avseende placering av myntets åtsida- och frånsida på över- respektive understamp mellan dessa kedjor.

Man bör konstatera att det egentligen inte har någon som helst *praktisk* betydelse om åtsidans motiv är placerat på över- eller understampen så länge som båda sidors motiv är likvärdiga i komplexitet för myntgravören – vilket ju är fallet för Karl Knutssons Åbo-örtugar med en vapensköld på båda sidor. Att i en löpande produktion ändra på denna "praxis" tillför absolut ingenting. Ett byte av praxis innebär ju bara merarbete och kapitalförstöring i form av stampar som måste skrotas. Eftersom flera par stampar troligen användes parallellt i myntproduktionen introducerar ett byte av praxis även en icke försumbar risk att man av misstag skapar riktiga missfoster till hybrider, med t.ex. två frånsidesmotiv kombinerade. Något som vi f.ö. har ett exempel på från Karls Söderköpingsmyntning (LL nr 5, Rbg 4).

Vi måste alltså söka någon typ av förklaring till denna märkliga skillnad mellan kedja G och kedja H. Den mest troliga orsaken till detta fenomen är, enligt min åsikt, att det finns ett kronologiskt glapp mellan kedja G och kedja H, och att den person som ansvarade för produktionen av mynten i kedja H inte var samma som ansvarade för kedja G. Denne nye ansvarige person introducerade med kedja H en ny praxis för åtsidans och frånsidans placering på under- respektive överstamp. Man bör dock notera att det *stilmässigt* inte föreligger några väsentliga skillnader mellan de mynt av typen 5c som förs till kedja G och motsvarande typ i kedja H. Detta kan tolkas som att den personal som *rent praktiskt* producerade stamparna var

Benämning i denna artikel	Rundberg benämning	Ringar i omskrift	Stjärnor i skölden	Krontyp (2 eller 4 kronbågsöppningar)	Sköldtyp (spetsig/rundad)
		Åtsida/ frånsida	Åtsida/ frånsida	Åtsida/frånsida	Åtsida/frånsida
5:1	5a	ja/ja	nej/nej	2/2	rund/rund
5:1/2; 5:2/1	5b (5a/c; 5c/a)	ja/nej; (nej/ja)	nej/nej	2/2	rund/rund
5:2	5c	nej/nej	nej/nej	2/2	rund/rund
(5:2/3)		nej/nej	nej/ja	2/2	rund/rund
5:3	5d	nej/nej	ja/ja	2/2	rund/rund
5:3/4	5e (5d/e)	nej/nej	ja/ja	2/4	rund/rund
5:4	5f	nej/nej	ja/ja	4/4	rund/rund
5:4/5	5g (5f/h)	nej/nej	ja/ja	4/4	rund/spetsig
5:5	5h	nej/nej	ja/ja	4/4	spetsig/spetsig

Tabell 1. De fem huvudtyperna av Karls Åbo-örtugar, samt hybrider mellan dessa. Huvudtyperna är markerade med fetstil. Notera den "hypotetiska" hybriden 5:2/3, som inte existerar i det bevarade materialet.

samma i båda fallen. Någon ansvarig med befo-genhet att besluta om tekniska frågor måste dock ligga bakom det ganska långtgående beslutet att byta praxis för kopplingen mellan myntsidornas placering på över- respektive understamp. Vi skall återkomma till detta fenomen lite senare. Innan vi går vidare så måste vi dock närmare beskriva och resonera lite kring Rundbergs typer, se Tabell 1.

Huvudtyper

Samtliga foton av författaren förutom Hybrid 5:3/4 av Jonas Rundberg. Samtliga mynt avbildas i skala 150%.



Typ 5:1. Åbo-örtug. Rbg 5a. Präglad september 1453 – februari 1457. Detta är den äldsta Åbo-typen.



Typ 5:2. Åbo-örtug. Rbg 5c. Just denna stampkombination, 1012A)(2052, av typen 5:2 hör till kedja H och är därmed slagen i Åbo under Karls korta andra period som svensk kung, okt 1464 – jan 1465. Stampkombinationen är tidigare publicerad.



Typ 5:3. "Åbo-örtug". Rbg 5d. Troligen präglad i Raseborg, efter januari 1465.



Typ 5:4. "Åbo-örtug". Rbg 5f. Troligen präglad i Raseborg, efter januari 1465.



Typ 5:5. "Åbo-örtug". Rbg 5h. Troligen präglad i Raseborg, efter januari 1465. Detta är den yngsta "Åbo-typen".

Denna sammanställning av typer i kronologisk ordning ger upphov till några intressanta observationer. Dels kan man konstatera att man genom att i tur och ordning ändra ett antal element i designen skapar nya typer. Från en starttyp med (i) *ringar i omskriften* på båda sidor, (ii) *inga stjärnor* i sköldarna, (iii) *två kronbågsöppningar* i alla kronor, och (iv) *trubbiga sköldar*, så slutar Karl Knutssons Åbo-myntning med en typ som på båda sidor har (i) *inga ringar* i omskrifterna, (ii) *stjärnor* i sköldarna, (iii) *fyra kronbågsöppningar*, samt (iv) *spetsiga sköldar*. Detta innebär att vi har *exakt fem huvudtyper* (Här benämnda 5:1, 5:2, 5:3, 5:4 och 5:5). Dessa svarar mot Rbg 5a, 5c, 5d, 5f, 5h, där ändringarna successivt genomförts på myntens *båda* sidor. Som en bieffekt av dessa typändringar finns sedan ett antal "övergångsformer" eller *hybrider* mellan dessa: Rbg 5b är alltså hybriden mellan 5:1 och 5:2; Rbg 5e är hybriden mellan 5:3 och 5:4 och slutligen är Rbg 5g hybriden mellan 5:4 och 5:5. På hybriderna har den ena sidan stilelementen från den äldre typen och på den andra sidan stilelementen från den yngre typen. Med endast ett undantag så har de nya stilelementen först introduceras på myntens frånsida, vilket tyder på att typbytena planerats noggrant och strikt genomförts. Uppenbarligen hade man god ordning på sin myntning under denna period.

Hybrider



Hybrid 5:1/2. Åbo-örtug. Hybrid mellan Holmberg 5:1 och 5:2, Rbg 5b. Det finns även ett känt exemplar på en hybrid 5:2/1. Präglad september 1453 – februari 1457.



Hybrid 5:3/4. "Åbo-örtug". Hybrid mellan Holmberg 5:3 och 5:4, Rbg 5e. Troligen präglad i Raseborg, efter januari 1465. I Rundberg 2005 anges att endast ett exemplar av Rbg 5e är känt. Sedan dess har Rundberg lokaliserat ett andra exemplar – detta – från ett fynd SHM/KMK 103197, (Kvarteret Forsen 8, Eskilstuna, 1992). Jag tackar Jonas för möjligheten att publicera detta viktiga mynt, som dessutom är en ny stampkombination, 1006)(2004B. Exemplet väger 1,11 gram.



Hybrid 5:4/5. "Åbo-örtug". Hybrid mellan Holmberg 5:4 och 5:5, Rbg 5g. Troligen präglad i Raseborg, efter januari 1465.

En anmärkningsvärd observation är att hybriderna mellan 5:2 och 5:3 *inte existerar alls* i det bevarade materialet! Ännu mera märkligt blir detta förhållande när man noterar att flera stamper av typen 5:3 (två åtsides- och två fransidesstamper) faktiskt är omgraverade 5:2-stamper, där man lagt till stjärnorna. Här har man alltså verkligen ansträngt sig för att markera en förändring av något slag och för att helt undvika hybrider. Vi kan vara övertygade om att förändringen var något av stor betydelse. Annars skulle man ju bara ha gjort som vid de föregående och efterföljande typbytena – nämligen förbrukat existerande stamper och tillåtit hybrider.

Vi har alltså *två händelser av dignitet* i Åbo-myntningen som vi skall försöka förstå orsakerna till, och dessa kanske t.o.m. kan hjälpa oss att introducera en absolut kronologi för typerna. Först och främst har vi det faktum att vi har två kedjor med helt olika praxis avseende åtsida och fransida när det gäller placering på över- och understamp. Dessutom måste vi försöka hitta orsaken till att man gjorde sig besvär att gravera om ett antal stamper av typen 5:2 till 5:3, uppenbarligen i syfte att markera något som var så viktigt att inga hybrider fick förekomma.

Historisk kontext

Låt oss nu kort sammanfatta Karls tid som kung i Sverige, alltså 1448-1470. Efter unionskungen Kristoffers hastiga död i januari 1448 väljs Karl Knutsson till svensk konung i juni samma år. Unionen var tillfälligt upplöst, men unionsanhängarna fanns kvar – såväl i Danmark som i Sverige. Karl lyckades i november 1449 i Trondheim faktiskt även bli krönt till kung av Norge. Glädjen över detta blev dock kortvarig och i maj 1450 tvingas Karl acceptera Kristians överhöghet över vårt västra grannland. Karl gjorde också ett misslyckat försök att erövra Gotland från danskarna under våren 1449. Hans maktposition som svensk kung försvagades successivt under 1450-talet, och i februari 1457 tvingades han gå i exil till Danzig. Harrison kommer i sin biografi över Karl med en intressant uppgift, nämligen att Karl vid sin landsflykt tog med sig i stort sett allt som fanns att tillgå i form av "dyrbara klenoder, guld, lödigt silver och penningar".

Karls äldsta örtugstyper torde ha introducerats ganska tidigt. Den äldsta bevarade svenska myntförordningen är daterad 2 maj 1449, och det kan mycket väl vara en möjlig datering av introduktionen av Karls äldsta örtugar från Stockholm (LL 1-2, Rbg 1a-f), men det kan också vara så att denna myntning kom igång först i mitten av år 1450, efter

förlusten av Norge och Gotland.

Av ännu större betydelse för denna artikel är en förordning från Karl och riksrådet, daterad 17 september 1453. Där kan man bl.a. läsa (citrat ur Liedgren 1967):

"...wij hafwa ofuerwägit medh wort Elskeliga Radh then stora forderfuegiga skada, som wort Rike oc mena Rikis Inbyggjara haft hafua oc hafua af thet, at wort egit Mynt ey gongande är ofuer alt Rikit, oc at Gotniske oc annat Mynt hwar dag forfalskas oc föris hit in i Rikit, medh huilke som köpes, boerföris oc forsmeltis än thet litla som här i Stocholm myntas..."

Vidare:

"... Ty ära wij saa eens wordne medh fornempde wort elskeliga Radh, at wij welja hafua Myntarna i Calmarna, Sudercöping oc Abo, saa wäl som her i Stocholm..."

Här kan man alltså utläsa att fram till september 1453 var endast Stockholms myntverk aktivt och att myntningen var av begränsad omfattning ("...det lilla som här i Stockholm myntas"). Uppenbarligen hade man även stora problem med underhaltiga och underviktiga (i förordningen benämnda "förfalskade") gotländska mynt. Möjligen avses här de starkt kopparhaltiga gotar, "svarta gotar", som utgavs i mycket stor mängd runt 1450. För att råda bot på situationen påbjuder kung Karl att myntverk, utöver det i Stockholm, skall öppnas även i Kalmar, Söderköping och Åbo.

Några Kalmar-mynt från Karl känner vi inte till, men från Åbo, Stockholm och Söderköping finns bevarade örtugar. Man kan här inte undgå reflexionen att det handlar om en *myntreform* av dignitet, där en enhetlig typ med Bondevapnet införs i på dessa tre myntorter. Mynten från Åbo och Söderköping särskiljs från Stockholms mynt genom ett krönt A eller ett S placeras i Bondevapnet. Om denna tolkning är korrekt, så kan alltså alla dessa typer, Rbg 2, Rbg 3+4 och Rbg 5 dateras till september 1453 och efterföljande år. Karl tvingas alltså i exil 1457, och Kristian I blir åter unionskung även över Sverige. Det är rimligt att anta att all myntning i Karls namn upphör med omedelbar verkan i februari 1457. Landsflykten i Danzig varar fram till oktober 1464 då svenskarna fått nog av Kristian I och återkallar Karl till Stockholm. Han tituleras nu åter Sveriges kung – för andra gången.

Hans andra period som svensk kung blir dock problematisk och kortvarig. Han lyckas t.ex. inte få kontroll över Stockholms slott, och redan i januari 1465 tvingas han åter lämna landet. Denna gång dock med betydligt bättre villkor – han får behålla sin kungatitel (!), och han får betydande förläningar i Finland. Han bosätter sig på Raseborgs slott i sydvästra Finland (Fig 2), som vid denna tid var en av Finlands starkaste borgar. Bevarade handlingar visar att Karl initialt hade vissa ekonomiska problem, men att hans ekonomi stärktes under hans vistelse i Finland. I september 1467 återkallar man åter Karl till Stockholm, och han blir för tredje gången kung över hela Sverige. Denna titel innehar han sedan till sin död 15 maj 1470.



Fig 2. Raseborgs borgruin. Uppförd på 1370-talet av Bo Jonsson Grip. Här residerade kung Karl Knutsson Bonde under sin exil i Finland 1465-1467. Foto av författaren, sommaren 2005.

Tolkningsförsök

Åbomyntningen inleds uppenbarligen i september 1453 eller kort därefter. Man börjar med typ 5:1 (Rbg 5a), och denna myntning fortsätter fram till Karls avsättning i februari 1457, då myntverket i Åbo stängs. Som stöd för detta kan anföras att inga mynt från Kristian I:s tid som svensk kung 1457-1464, kan föras till Åbo. Kristians Stockholmsmyntning är däremot ganska omfattande. Slutsatsen måste bli att Åbomyntningen 1453-1457 med hög sannolikhet kan identifieras som mynten i Rundbergs stampkedja G.

När Karl återkallas som kung i okt 1464 är hans maktposition osäker. Han lyckas inte ens ta Stockholms slott i besittning, och någon myntning i Stockholm är knappast trolig. Några bra kandidater till en sådan myntning finns inte heller i det bevarade materialet. I Åbo var situationen en annan. Rent generellt så var den östra rikshalvan i stor utsträckning befriad från de oroligheter som härjade Sverige. Mynttillverkning är en bra inkomstkälla, och det är rimligt att anta att Karl utan dröjsmål återstartade myntverket i Åbo. Troligen fick man då inkalla ny ansvarig personal, vilket skulle förklara skillnaderna i praxis när det gäller hantering av från- och åtsida i kedja H jämfört med den äldre kedja G. Man börjar alltså troligen slå mynt av typen 5:2 (Rbg 5c), hörande till kedja H, i Åbo redan under senhösten 1464.

I början av 1465 går Karl åter i exil, och gör Finland och Raseborg till sitt kungasäte – han hade ju fortfarande rätt till titeln "Sveriges kung". Den västra rikshalvan styrs under de kommande åren av riksföreståndare. Initialt av Kettil Karlsson Vasa, som dock redan 11 augusti 1465 avlider i pesten. Därefter övergår ämbetet till ärkebiskop Jöns Bengtsson Oxenstierna och slutligen i oktober 1466 till Erik Axelsson Tott. Under denna period utges, i Erik den heliges namn, några av de sällsynta Interregnumörtugarna i Stockholm – troligen av den mycket kraftfulle Jöns Bengtsson, som ju även var ärkebiskop. För en ärkebiskop, som också är riksföreståndare, kan det ju falla sig ganska naturligt att som myntherre utpeka Sveriges nationalhelgon – Erik den helige.

När Karl anländer till Finland gör han som sagt Raseborg till sitt kungasäte i exil. Men vad händer med myntningen i Åbo? Kedja H är avsevärt mera omfattande än kedja G, både när det gäller antalet stamper och antalet bevarade mynt, och det förefaller helt orimligt att alla mynten i kedja H skulle ha kunnat präglas på mindre än ett halvt år. Troligen fortsätter alltså mynttillverkningen även efter Karls ankomst. Man bör här hålla i minnet

att Karl inte får kontroll över Åbo slott, som innehas av Erik Axelsson Tott, och dessutom var Åbo fortfarande ett av Kristian I:s maktcentra i kraft av den Kristian-trogne Åbo-biskopen Konrad Bitz. Det mest rationella i detta läge är naturligtvis att flytta myntningen direkt under kungens kontroll, nämligen till Raseborg, och kanske är det just detta som är orsaken till att man övergår från typ 5:2 till 5:3, och gör det på ett sådant sätt att hybrider helt undviks. Detta skulle också ge en rimlig förklaring till att man gör sig besvär att omgravera ett antal stamper från typ 5:2 till typ 5:3. Detta betyder i så fall att alla mynt med stjärnor i skölden är slagna i Raseborg. En i sanning spännande hypotes! Då Åbo-mynten var välkända och allmänt accepterade som betalningsmedel var detta också ett bra (och diskret) sätt att skilja på mynt präglade i Åbo och i Raseborg. Ett helt nytt mynt med en fränsida med inskrift "Moneta Raseborgensis" eller liknande skulle antagligen initialt ha väckt både uppmärksamhet och misstänksamhet. Att behålla "Åbo" som myntorsangivelse var då naturligtvis den mest praktiska lösningen. Kungen och de direkt inblandade visste ju vad stjärnorna betydde – och det räckte bra. Man skulle naturligtvis också kunna tänka sig att stjärnorna markerar något annat, t.ex. Karls ankomst till Finland, men en sådan tolkning verkar långsökt. Ett annat alternativ är att stjärnorna markerar någon annan betydelsefull ändring av myntet, t.ex. ändrad finvikt. Om detta vet vi inget, då inga jämförande analyser kunnat göras. Myntens genomsnittliga bruttovikt är dock opåverkad av övergången från typ 5:2 till typ 5:3 i kedja H.

Myntningen i Raseborg fortsätter sedan under kungens direkta kontroll fram till september 1467 då han återvänder till Stockholm för att för tredje gången bli Sveriges kung. Myntningen bör ha avslutats senast vid Karls död 1470, men mera troligt ganska snart efter att Karl lämnat Finland. En möjlig sluttidpunkt är 1468 då Laurents Eriksson Tott, son till Erik Axelsson Tott (som nu brutit med Kristian och lierat sig med Karl), övertar Raseborgs slott.

Avslutning och sammanfattning

Jag har här gjort ett försök till tolkning av en del av det digra material som Jonas Rundberg publicerade 2005. Det faktum att denna artikel skrivits visar på styrkan i Rundbergs arbetssätt – att generöst publicera källmaterial som kan spridas till andra forskare, och därmed snabba på den vidare bearbetningen. Alternativet – att inte publicera

Datering	Typer enligt tabell 1.	Rbg-kedja	Myntort
September 1453 – februari 1457	Holmberg 5:1 och 5:2 (i kedja G) samt hybrider mellan dessa. [Rundberg 5a, 5b, och 5c (i kedja G)]	G	Åbo
Mars 1457 – september 1464	Ingen Åbo-myntning under Kristian I	–	–
Oktober 1464 – januari 1465	Holmberg 5:2 i kedja H. [Rundberg 5c i kedja H]	H	Åbo
Februari 1465 – september 1467 (eventuellt något längre)	Holmberg 5:3, 5:4 och 5:5, samt hybrider mellan dessa. [Rundberg 5d, 5e, 5f, 5g, och 5h]	H, I	Raseborg

Tabell 2. Karl Knutsson Bondes myntning i Åbo och, troligen, Raseborg 1453-1470.

källmaterialet, utan istället vänta tills man *själv* anser att man dragit alla slutsatser som kan dras, är troligen att mycket mera ineffektivt sätt att driva forskningen framåt. Flera huvuden är oftast bättre än ett!

Jag har här försökt argumentera för en grov kronologi för örtugarna från Åbo, vilken sammanfattas i tabell 2. Vidare argumenterar jag för det rimliga i att kungen efter sin ankomst till Finland våren 1465 flyttar myntverket från Åbo till Raseborg, och att denna flytt förklarar det strikt genomförda typbytet 5:2 till 5:3, där man till skillnad från tidigare och senare typbyten lagt stor vikt vid att helt undvika hybrider, bl.a. genom att omgravera äldre stamper.

Oavsett om mina här publicerade hypoteser och resultat i längden visar sig hållbara eller inte, så vill jag framföra ett tack till Jonas för hans frikostiga inställning till andra numismatiker, och för många och långa givande diskussioner. Det är bara att hoppas att Jonas ges möjlighet att fortsätta på den inslagna vägen. Det lär visst finnas mera källmaterial av samma slag som väntar på publicering.

Att förslå en ny myntort i Finland kan förefalla djärvt, och ovanstående scenario är att betrakta som en hypotes. Själv tror jag dock att det var så här det gick till, men skriftliga källor saknas helt som skulle kunna bekräfta, eller för den delen motbevisa, detta. Drömscenariot skulle ju vara om man hittade myntningsunderlag i Raseborgs slottsruin eller i dess omedelbara närhet, men det kanske förblir en önskedröm – men å andra sidan så vet man ju aldrig vad framtida arkeologer kan gräva fram...

Slutligen vill jag även tacka Jonas Rundberg för assistans med friläggandet av myntillustrationerna till denna artikel. Samtliga mynt avbildas i skala 150%. Ett tack också till Monica Golabiewski Lannby, som hjälpt mig med vissa uppgifter om fyndet SHM/KMK 103197.

Litteratur i urval

- Harrison, Dick. *Karl Knutsson. En biografi*. 2002.
- Holmberg, Kjell. Karl Knutssons penningar från Söderköping. I *Nulla Dies Sine Linea* (Numismatiska Meddelanden, vol. XLI). Uppsala 2001.
- Holmberg, Kjell. Karl Knutssons penningar från Åbo. I *Opus Mixtum* (Studia Numismatica Upsaliensia, vol. 4). Uppsala 2009.
- Jonsson, Kenneth. Örtugsmyntningen i Sverige 1441- 1470. I *Myntkontakt* 1979, nr 2.
- Jonsson, Kenneth. Åbomyntningen. I *B. Ahlströms auktionskatalog nr 29, sid 20*.
- [LL] Lagerqvist, Lars O. *Svenska mynt under vikingatid och medeltid samt gotländska mynt*. Stockholm 1970.
- Liedgren, Jan. Kontrakten med myntmästarna i Stockholm och Uppsala 1449-1527. I *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 1967.
- [Rbg] Rundberg, Jonas. *Den svenska örtugsmyntningen under Kristoffer av Bayern till Sten Sture den äldre, ca 1440-1470-talets slut*. Stockholm 2005.
- Sarvas, Pekka. En ny typ av Karl Knutssons Stockholmsörtugar. I *hikuin* 11. Danmark 1985.

Summary

Based on Jonas Rundbergs impressive die study from 2005, the author presents a revised type schema for some of the örtugs struck by king Karl Knutsson Bonde (Lagerqvist type 6, Rundberg type 5a-h), up until now attributed to the Turku (Swedish: Åbo) mint. Due to certain distinct differences between the two large diechains (G and H in Rundbergs study), and the existence of modified dies in one of the chains (H), the author proposes a refined dating of the types. The author furthermore suggests that the number of preserved coins as well as the large number of dies and die combinations in chain H, indicates that the king continued the minting activities in Finland also during his exile 1465-67, and then also most probably moved the mint from Turku to his residence at the Raseborg castle.